

השבת הפסקה יוצרת

האדם – והטבע כולו – שואב כולו מתוך ההפסקה; אי העשייה, הרפיון, המנוחה הם מקורות כוחותיו של האדם. ההצלחה שבעשייה אינם אלא פרי של העדר-העשייה. בטבע ובאדם קיים קצב ואנו חייבים להקשיב לו ולהיזהר שלא נחטא בו. ההאזנה אל קצב-החיים חשובה מאוד בשביל המחנך.

סוד זה של הקצב בעולם, שאותו מגלים הפסיכולוגים כעת, היה מאז ומתמיד סוד גלוי לעם-ישראל. השבת אינה אלא ביטוי לידיעה זו של הקצב.

ישנו באדם קצב טבעי: יומו ולילו, ערות ושינה. הערות היא עשייה והעשייה היא צריכה של כוחותיו. באה השינה ובונה ומוסיפה לאדם מה שהחסיר על ידי עשייתו. ועוד: חיי הערות הם מאמץ שכלי. בא החולם ומחזר את האדם על ידי תוספת של כוחותיו הרוחניים האלה של האדם: שכל ודמיון. השכל פונה החוצה כאילו צורך ומוציא, הדמיון יוצר ומכניס.

היצירה הגדולה שנקראת "שבת" היא בזה, שכאן מעמיד האדם עצמו לתוך חייו קצב נוסף, שבועי, "הפסקה יוצרת" שבמתכוון. מול ששת-ימי-העבודה, הפיזור, ה"הוצאה", מועמד השבת הבונה, המכניס, האוסף כוחות, שאותם הוא דולה ושואף ממעמקי המנוחה, העיון. האדם שהיה שישה ימים עבד משועבד לחלל ולזמן, משתחרר מעול זה, מפסיק ומעמיד כביכול את זרימת הזמן, הופך את הזמן לנצח. האגדה מספרת שבשעת מתן-תורה הבטיח הקב"ה לבני-ישראל את העולם הבא, אם יקיימו את התורה. דרשו בני-ישראל ממנו, שיראה להם עולם-הבא מהו –ואז נתן להם הקב"ה את השבת, שהוא כעין-עולם הבא. העולם הבא הוא "יום שכולו שבת"....

כאן ישנה הפסקה יוצרת, שלא הטבע הטילה על האדם, אלא האדם היהודי קיבל אותו למתנה ונתן אותה מתנה לאנושות..

שמואל הוגו ברגמן

שמואל הוגו ברגמן

התרבות הטכנולוגית הביאה לידי מימוש את כיבוש המרחב על-ידי האדם. לעיתים קרובות גובה הצלחה זו מחיר יקר, ומביאה לידי הקרבת יסוד אחר, מהותי לקיומנו – הקרבת יסוד הזמן... ניתן לאפיין את הפולחן היהודי כאמנות הצורות המשמעותיות שבזמן – כאדריכלות הזמן. לרוב המצוות – שבת, ראש חודש, חגים וזמנים, שנת השמיטה ושנת היובל – קיימת זיקה לשעה מסוימת ביום מסוים, או לעונה מיוחדת של השנה... משמעות השבת היא לחגוג ולהלל את הזמן, ואיננה לפאר ולפרסם את המרחב. אנו חיים שישה ימים בשבוע תחת רודנותם של ה'דברים' שבמרחב; בשבת אנו מנסים לכוון עצמנו לקראת קדושת הזמן. ביום זה אנו נקראים ליצור זיקה עם הנצח שבזמן, לסור מתוצאות הבריאה, ולפנות אל סוד הבריאה. לעבור מעולם הבריאה אל בריאת העולם.

אברהם יהושוע השל

שבת בין עבודות לחירות

השבת כיום המנוחה

יב שְׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת--לְמַעַן יָנוּחַ, שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ, וַיִּנְפֹּשׁ בֶּן-אֲמֹתֶךָ, וְהִגֵּר.

שמות, כ"ג

העבודה כירסמה את עמי העולם העתיק וניוונה אותם בזה אחר זה, ולא קם בהם גם בהוגים ובמשוררים שלהם, אף לא בתחום התרבויות המפותחות ביותר של בבל ומצרים, העוז והכוח לראות ולו בחזון- עולם בלי עבדים. והשבת הייתה לזעקה ראשונית, זעקה חוזרת ונשנית נגד שעבוד האנושות והשפלתה. היא הייתה ליום של ביטול כל הבדל בין אדם לאדם, ליום שכולו מהפכה והתקוממות נגד העבדות והתורה הכריזה על היום הזה כעל יום קדוש.

מיכאל הלפרין/ המהפכה היהודית

מסחר בשבת

טו בַּיָּמִים הַהֵמָּה רָאִיתִי בַּיהוָה דְּרָכִים-גֵּתוֹת בְּשַׁבָּת וּמְבִאִים הַעֲרָמוֹת וְעַמָּסִים עַל-הַחֲמָרִים וְאֶף-יַיִן עֲנָבִים וּתְאֲנִים, וְכֹל-מִשָּׂא, וּמְבִאִים יְרוּשָׁלַם, בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת; וְאָעִיד, בַּיּוֹם מִכְרָם צֶיֶד. **טז** וְהַצְרִים יָשְׁבוּ בָהּ, מְבִאִים דָּאָג וְכֹל-מִכָּר; וּמוֹכְרִים בְּשַׁבָּת לִבְנֵי יְהוּדָה, וּבִירוּשָׁלַם. **יז** וְאָרִיבָה, אֶת חֲרֵי יְהוּדָה; וְאִמְרָה לָהֶם, מָה-הַדָּבָר הַרְעָהָ הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים, וּמַחֲלִלִים, אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת. **יח** הֲלוֹא כֹה עָשׂוּ, אֲבֹתֵיכֶם--וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֶת כָּל-הַרְעָה הַזֹּאת, וְעַל הָעִיר הַזֹּאת; וְאַתֶּם מוֹסִיפִים חֲרוֹן, עַל-יִשְׂרָאֵל, לְחַלֵּל, אֶת-הַשַּׁבָּת. {פ}

ספר נחמיה

שבת כמאבק בפולחן עגל הזהב

הקדושה שבמרחב והקדושה שבטבע נודעו בדתות העולם. החידוש שהביאה היהדות היה העברת רעיון הקדושה מן המרחב אל הזמן, ממימד הטבע אל מימד ההיסטוריה, מחפצים אל מאורעות. העולם החומרי הפך לעולם נטול קדושה עצמית.

משהו קורה לאדם ביום השבת. רבי שמעון בן לקיש אמר: 'בערב שבת מעניק אלוהים לאדם נשמה יתרה, ובמוצאי-שבת נוטל אותה אלוהים ממנו.

אברהם יהושוע השל

שבת כמחזקת את ערך העבודה

השבת שבה אסורה כל מלאכה, אינה פוחתת מערכה של העבודה. אדרבא – היא מעלה את ערכה ומקדשת אותה. איסור מלאכה ביום השביעי בא אחרי מצוות "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" (שמות כ' ט') ורק לאחר מכן – "ויום השביעי שבת לה' אלוהיך" כשם שנצטוו ישראל על שמירת השבת, כל נצטוו על המלאכה, ולא עוד אלא שנצטוו גם " אהוב את המלאכה" (משנה, אבות, א', י) יתר על כן – שוות ערך היא לתורה עצמה:

רבי אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שאפילו אדם הראשון לא טעם כלום אלא עד שעשה מלאכה שנאמר "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" ,

ועוד היה רבי אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שכשם שנצטוו ישראל על (התורה) [והשבת] כך נצטוו על המלאכה שנאמר (שמות כ, ח) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך"

אריה בן גוריון/ ילקוט שבת

אמר רבי יהודה אמר רב: אלמלי שמרו ישראל שַׁבַּת ראשונה לא שִׁלְטָה בָהֶם אֲמָה וְלָשׁוֹן, שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן הָעַם לְלֶקֶט" (שמות טז, כז), וְנֵאמַר אַחֲרָיו "וַיָּבֵא עַמְלֶק" (שם יז, ח).

אמר ר' יוחנן מְשׁוּם ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אֶלְמַלִּי מְשַׁמְרִין יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת כְּהַלְכָתָן מִיַּד נְגָאֲלִין. שְׁנֵאמַר: "כִּי כֹה אָמַר ה' לְסָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבָּתוֹתַי" (ישעיה נו, ד), וְנֵאמַר אַחֲרָיו: "וְהִבִּיאֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׁמַּחְתִּים בְּבֵית תַּפְלְתִּי" (שם שם, ז) (שבת קיח ע"ב).

אדם המבקש להחזיר לעצמו תודעת משמעות וערך, חייב להציג את העבודה ואת ההנאה מפירותיה כתחום החולין, מול הקודש שהוא התכלית, ואז הוא יעמוד לפני השבת לא כיום מנוחה בלבד ולא כיום עונג בלבד, אלא כיום של התקדשות מן העבודה. עמידה כזאת מבטאת הסתייגות ביקורתית והתנערות מן המגמות השליטות בתרבות המודרנית. היא שוללת את מגמת האיפוס העצמי, הגוברת בה ומהרסת אותה מתוכה, והיא מחייבת נכונות להציג גבול הן לעבודה והן לרדיפת ההנאה מפירותיה. דומה כי הנכונות הזאת להתנער, היא בעצמה חיווי ראשון של התקדשות. זיכרון למעשה בראשית - המועיד לאדם תפקיד בעולם, וזכר ליציאת מצרים - שחרור העם משעבוד העבודה ומסיר-הבשר גם יחד.

אליעזר שביד/ השבת בישראל

כדי לעצור את המגמה התובעת מאנשים לעבוד שבעה ימים בשבוע, ולהשיב את השכבות החלשות ביותר אל בתיהן בשבת – יידרש מאמץ משותף של כל מי ששותף לחרדה מפני השתלטות כוחות הכסף על אחד הנכסים החשובים ביותר שהנחילה היהדות לעולם: יום המנוחה האוניברסלי.
חילוניים, דתיים וחרדים צריכים לעשות יד אחת כדי לעצור את הפיכתה של ישראל למדינה שאין בה שבת."

במבי שלג

השבת עשתה את הצעד הראשון שהביא לידי ביטול העבדות. השבת עשתה את הצעד הראשון המורה את הדרך לביטול חלוקת העבודה לעבודת-כפיים ולעבודת-רוח.

הרמן כהן/ השבת וברכת השלום

תפישה זו, לה יש צורך לייחד דיון נפרד, פוגעת גם בהיבטים חברתיים וסוציאליים. לא לחינם קבעו חכמינו במסכת אבות כי האומרים "שלי שלי ושלך שלך – זו מידת סדום". עיקר הטענה כנגד סדום מתוארת בספר יחזקאל: "הנה זה היה עוון סדום אחותך: גאון שבעת לחם ושלוות השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל, ט"ז 49). אנשי סדום אטמו אוזניהם מלשמוע את זעקת העני והאביון. מבחינת שלטון החוק וחירות הפרט זו הייתה התנהגות מותרת – אין חובה חוקית המוטלת על היחיד לעצב את רשות הרבים, והוא ראשי לטעון כי כל ששייך לו הוא שלו, וכשם שאין הוא מבקש דבר מהאחר, כך מצוקת האחר אינה מטרידה אותו. אולם ראייתם המפוכחת והמוסרית של חז"ל טענה שזהו שורשו של מעשה סדום, ואין להסכים להתנערות היחיד מחויבותו החברתית. גם החברה כולה מחויבת שלא להניח לצמצום תפקידה ולהפקרת הנחשלים [[]^{דרושה הבהרה]}

שבת בין עבדות לחירות

חשיבותה של ההסכמה על השבת

הנחת היסוד שלנו הייתה שבינינו אין קיום המצוות "חביב על כלל ישראל", ולכן ראוי "להתכנס" לרכיבים חיוניים ומחויבי המציאות לקיומה של מדינה יהודית, ולשמירה על צביונה היהודי בפרהסיה ככל האפשר. עמדה זו מיוסדת על ארבע רגליים: א. אין סיכוי במדינה דמוקרטית לכפות על המוני העם אורח חיים התואם את ההלכה. ב. הניסיון לאלץ יהודים לנהוג על פי ההלכה ישיג את ההיפך, ויביא לדחייה ולריחוק. ג. אין רוח ההלכה סובלת מצב שבו התורה כמכלול תקוים מתוך כפייה ואילוץ. ד. הציבור ה"חילוני" ברובו רוצה ומקיים זיקה למסורת אבל לא בכפייה. לכן, אם ייעשה ניסיון רציני להגיע להסכמה רחבה, יש להעריך שאפשר יהיה להשיג את התוצאות הטובות ביותר, יחסית, למען ערכי הקודש של עם ישראל.

'האמנה היהודית' שניסחנו מטעם הקיבוץ הדתי הייתה הראשונה בסדרת אמנות שהוצעו מאז, ומוכרת יותר מכולן "אמנת מדן-גביוון", הבנויה על אותם עקרונות. דוגמה לאפשרות של הסכמה רחבה כזאת הייתה כאשר לאחר שנים רבות של יחס שלילי ומתנכר מהשמאל אל הימין ואל הציבור הדתי-לאומי בשאלת העצרת השנתית לזכר יצחק רבין, ומתוך פעילות מוקדמת של תנועת בני עקיבא, התאספו יחד ראשי הני עקיבא והנוער העובד, ויחד, בהסכמה גמורה ביניהם, קבעו לפני שנתיים את אופי העצרת ואת סדריה. ללמדנו שאם תושג הסכמה בין מחנות חלוקים אפשרי להגיע רחוק.

יוחנן בן יעקב ואמנון שפירא, מזכל"י בני עקיבא לשעבר

עלינו להפוך את שבתותינו וחגינו למדורות של תרבות... כדי לקיים את יסוד השבת בחיי ישראל אינני צריך להסכמים בין-מפלגתיים ולא להוראות של רבנים. השבת בשבילי היא מעמודי התרבות העברית, וההישג הסוציאלי הראשון של האדם העובד בהיסטוריה האנושית. ואני בוש שהיה הכרח לעשות עניין זה... עניין להסכם פוליטי

ברל כצנלסון

השבת כיום של חירות

דָּרוֹר יִקְרָא לְבוֹ עַם בְּתֹ.

וַיִּצְרָכֶם כָּמוֹ בָּבֶת.

נְעִים שְׁמֹכֶם וְלֹא יִשְׁבֶּת.

שְׁבוּ נוּחוּ בַיּוֹם שַׁבָּת:

דָּרוֹשׁ נְוִי וְאוֹלָמִי.

וְאוֹת יִשַׁע עֲשֵׂה עָמִי.

נְטַע שׁוֹרֵק בְּתוֹךְ כְּרָמִי.

שְׁעָה שְׁוַעַת בְּנֵי עָמִי:

דָּרוֹךְ פּוֹרָה בְּתוֹךְ בְּצָרָה.

וְגַם בְּבָל (נ"א: אָדוּם) אֲשֶׁר גְּבָרָה.

נְתוּץ צָרִי בְּאֵף עֲבָרָה (נ"א: וְעֲבָרָה).

שְׁמַע קוֹלִי בַיּוֹם אֶקְרָא:

אֶלְקִים תָּן בְּמִדְבַר הַר.

הָדַס שְׁטָה בְרוֹשׁ (נ"א: בְּרֹאשׁ) תִּדְהַר.

וְלַמְזֹהִיר וְלַנְּזָהָר.

שְׁלוֹמִים תָּן כָּמִי נְהָר:

ההבדל שבין העבד לבן-החורין איננו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר וזה הוא בלתי-משועבד. אנו יכולים למצא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהיפך בן-חורין שרוחו הוא רוח של עבד. החירות הצביונית היא אותו הרוח הנשאה, שהאדם וכן העם בכלל מתרומם על ידה להיות נאמן להעצמיות הפנימית שלו, להתכונה הנפשית של צלם אלהים אשר בקרבו, ובתכונה כזאת אפשר לו להרגיש את חייו בתור חיים מגמתיים, שהם שווים את ערכם. מה שאין כן בבעל הרוח של העבדות, שלעולם אין תכן חייו והרגשתו מאירים בתכונתו הנפשית העצמית, כי-אם במה שהוא טוב ויפה אצל האחר השולט עליו איזה שליטה שהיא, בין שהיא רשמית בין שהיא מוסרית, - במה שהאחר מוצא שהוא יפה וטוב. ואנחנו לאורה הפנימי של החירות העצמית הזאת, "חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות", נסע ונלך להבליט יותר ויותר את עצמאותנו הרעננה הפנימית, שקנינו ע"י גילוי שכינה, אותה החירות שקנינו ע"י הפלא הגדול היחיד בעולם, שנעשה עמנו בעת שגאלנו ה' יתברך וגאל את אבותינו ממצרים לחירות עולם. בואו נא, אחים, אל הסדר כולנו, יוודע לנו שהננו בני-מלכים, ועם שהחירות היא גורלו הנצחי, לא עבד ישראל ולא יליד-בית ולא יהי לבוז, מאז אשר נשא ברמה, מיום חג חירותנו, את דגל החירות וביעור החמץ, אשר יבאו כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו על-ידי כוח-האיתנים של המפעל הקדוש והנאמן, בקיימנו את דבר-ד' גואל ישראל מעולם ועד עולם, אשר צונו לשמור את המצות. שמרו את החירות ואת ביעור החמץ, והגאלו מהרה גאולה שלמה.

הרב קוק